

ВИДИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ НОРМ ТРУДОВОГО ПРАВА

Купіна Л. Ф.,

*професор кафедри галузевих юридичних дисциплін
Національного педагогічного університету
ім. М. П. Драгоманова
канд. юрид. наук, доцент*

Як і будь-яке інше явище правової дійсності, оцінка ефективності норм трудового права може бути поділена на окремі види, залежно від тих чи інших характеристик, які є основою класифікації.

Відповідно до аналітичної моделі, яка лежить в основі законодавчої методології, оцінка ефективності норм трудового права, як і будь-якої іншої галузі права, має проводитись як до, так і після формального введення в дію закону. Таким чином, науковцями відзначається факт необхідності проведення відмінності між двома різними перспективами або типами оцінок: перспективною (ex-ante) і ретроспективною (ex-post) оцінкою¹.

Перспективна оцінка виконується перед прийняттям формальних законодавчих рішень, з метою забезпечення кращого розуміння можливих або потенційних впливів закону, прийняття якого планується. Вона може виявитись корисною, зокрема, під час вибору відповідних інструментів для вирішення тієї чи іншої законодавчої проблеми.

Ретроспективна оцінка проводиться після прийняття закону, в ході його застосування або, в окремих випадках, особливо якщо норми обмежені в часі, безпосередньо до чи після завершення періоду дії правових норм. Метою ретроспективної оцінки є визначення того, що відбувається після вступу в силу закону і передбачення реального впливу законодавчих дій.

Ця класифікація важлива особливо тому, що інструменти, методи і технології, які використовуються для оцінки впливу, відрізняються залежно від типу оцінки. Перспективна оцінка, оцінка можливого впливу закону, який готується, використовує інші методи, ніж ретроспективна оцінка (принаймні частково).

При цьому необхідно пам'ятати, що ці два типи оцінки значною мірою доповнюють один одного. Перспективна методологічна оцінка можливого впливу закону, який готується, значною мірою полегшує ретроспективну оцінку: чим більш детальна і диференційована перс-

¹ Мадер Л. Оценка законодательства – вклад в повышение качества законов // Оценка законов и эффективности их принятия : материалы междунар. семинара URL: <https://www.consultant.ru/law/review/lawmaking/material/#5>.

пективна оцінка, тим легше отримати надійну ретроспективну інформацію, тому що перспективна оцінка вказує на існуючі прогалини і дає імпульс для прийняття необхідних заходів щодо своєчасної ліквідації таких прогалин. Можливо, законодавство навіть може передбачити такі заходи і гарантувати збір необхідних даних.

З іншого боку, якісна ретроспективна оцінка сприяє створенню більш надійної бази для перспективної оцінки, оскільки вона надає цінні дані для порівнянь чи аналогій і сприяє поглибленню теоретичного розуміння, що робить можливим більш точний прогноз впливу закону. Таким чином, необхідно приділяти однакову увагу та одночасно розвивати обидва типи оцінки.

Найкращі і найбільш надійні ретроспективні оцінки використовують різноманітні якісні і кількісні методи і методики, які широко використовуються у сфері соціальних наук: інтерв'ю, спостереження, аналіз тексту, синхронні і діахронічні статистичні порівняння між «цільовою» групою і групами, які не зачіпаються правовими змінами тощо.

Перспективна оцінка ґрунтується на практичних тестах, демонстраційних програмах, моделюваннях, експериментах, прогнозах, системних аналізах, створенні сценаріїв тощо¹.

Досить поширеним є критерій оцінки ефективності правових норм за суб'єктним складом. За даним критерієм пропонують виділяти державний (той, який проводиться органами державної влади), громадський (той, який проводиться громадськими організаціями) та муніципальний (той, який проводиться органами місцевого самоврядування) правовий моніторинг ефективності норм права².

Дослідник М. М. Черногор³ пропонує виділяти наступні види оцінки ефективності норм права, для класифікації яких використовує наступні критерії:

- за типом юридичної діяльності, в інтересах якої оцінка проводиться: оцінка, яка проводиться в процесі правотворення, в процесі виконання і дотримання норм права, в процесі офіційного тлумачення норм права і в процесі правозастосування;
- за напрямком результатів: внутрішня оцінка – та, яка здійснюється всередині суб'єкта чи учасника моніторингу для внутрішнього використання її результатів, та зовнішня, результати якої призна-

¹ Мадер Л. Оценка законодательства – вклад в повышение качества законов // Оценка законов и эффективности их принятия : материалы междунар. семинара URL: <https://www.consultant.ru/law/review/lawmaking/material/#5>.

² Горохов Д. Б., Спектор Е. И., Глазкова М. Е. Правовой мониторинг: концепция и организация // Журнал российского права. – 2007. – № 5. – С. 32–33.

³ Правовой мониторинг: актуальные проблемы теории и практики / под ред. Н. Н. Черногора. – М. : Междунар. юрид. ин-т, 2010. – С. 27–28.

чаються для використання чи виконання за межами того суб'єкта чи учасника моніторингу, яким він виконувався;

- за ступенем участі суб'єкта оцінки ефективності норм права в правотворчому процесі: включений моніторинг (коли його суб'єкт бере участь в групах і комісіях з розроблення проектів нормативних актів) та невключений моніторинг, який виконується сторонніми експертами – науковцями та ін.).

Заслугує уваги класифікація оцінки ефективності норм права за юридичною силою нормативних актів, норми яких виступають об'єктом оцінки – оцінка ефективності норм конституції, кодексів, законів, нормативно-правових актів Президента, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, відомчих нормативних актів, нормативних актів органів місцевого самоврядування і локальних нормативних актів.

Варто відзначити, що всі перелічені критерії класифікації можуть бути застосовані при визначенні видів оцінки ефективності конкретно норм трудового права, оскільки всі вони використовують загальні критерії поділу тих чи інших явищ правової дійсності.

Більше того, варто відзначити, що наведені класифікації не становлять вичерпний перелік видів оцінки ефективності норм трудового права, оскільки поліваріантність критеріїв, прийнятих за основу при проведенні класифікації, обумовлює існування безлічі класифікацій видів оцінки.

На нашу думку, відсутньою є необхідність вибору одного способу класифікації видів оцінки ефективності норм трудового права, оскільки їх система становить гармонійне ціле, результати застосування якого дозволяють отримати різнопланові характеристики феномену ефективності норм трудового права та зробити ґрунтовні висновки щодо подальшої долі правової норми, будь-то необхідність її зміни, скасування чи залишення в тому вигляді, в якому вона діє на момент проведення правового моніторингу.

Однак при цьому важливо дотримуватись точності при проведенні класифікації, не протиставляючи один одному різні види оцінки, виділення яких засноване на різних критеріях поділу, як це іноді зустрічається в юридичній літературі.